

*Lidský život a filosofie.
Pokus o filosofickou interpretaci Epikurova Listu Menoikeovi*

Jméno studenta: Robin Pech

Předložená práce nabízí výklad epikurejské etiky vycházející z důkladné analýzy třetího z Epikúrových listů, obsažených v *Životech* Díogena Laertia. Deklarovaný cíl práce je přitom dvojitý: v širším kontextu tradičních interpretací autor ukazuje, že řada představ o epikurejském hédonismu neodpovídá literě dochovaných textů a nabízí (často záměrně) zkreslený obraz určený ke snadné kritice Epikúrova učení. Na tomto základě pak práce plní svůj druhý cíl: ukázat, že epikurejský hédonismus, nebo prostě epikurejskou etiku, nelze redukovat na imperativ hledání klidného života v ústraní a vyhýbání se veškeré starosti o stav lidského společenství. Podle Úvodu práce tedy půjde o to ukázat, že Epikúros nestaví „do příkrého protikladu život soukromý a veřejný, individuální a společenský, mravní a polický,“ ale „ve své nauce o blaženosti zdůrazňuje právě nerozlučnou *jednotu* všech těchto stránek či aspektů lidského života.“

Analýza *Listu Menoikeovi* vychází z určení morálního cíle (τέλος) lidského života, jímž je εὐδαιμονία, blaženost. Klíčový důraz je položen na Epikúrovo přesvědčení, že praktikování filosofie (bez omezení na ryze abstraktní zkoumání) je nezbytnou podmínkou dosažení pravé blaženosti, a to proto, že jde o usilování výslovné a neustále zohledňující příslušný celkový cíl. Tento životní postoj přitom předpokládá obrat od mylného ke správnému názoru na to, čím je blaženost – a právě tento obrat je branou k soustavné filosofické činnosti a právě k němu chce čtenáře dovést úvodní, protreptický odstavec celého listu, jehož filosofické i rétorické rovině se autore věnuje podrobně a pečlivě, s důrazem na roli moudrého člověka, jenž dokáže dovést ostatní k obratu, jenž je výrazně usnadněn tímto popudem a zároveň příkladem. Autor přitom neopomíná ani Epikúrov kritický postoj k tradičním formám výchovy, v nichž je filosofie časově omezenou součástí curricula a nemůže splnit svou roli průvodce celým životem směřujícím k blaženosti (viz str. 13 pozn. 15). Motiv filosofického učení a role filosofické školy je zdůrazněn na stranách, které si poprvé všimají i motivu přátelství jako *vzájemného* vztahu členů školy, jenž je pro celkové vyznění epikurejské etiky bezpochyby klíčový: právě skrze něj se epikurejské etické úsilí rozšiřuje za hranice individualismu v primitivním, egoistickém slova smyslu (ostatně už sám fakt učení jako činnosti, směřující k druhé osobě, tyto hranice překračuje – není-li motivován čistě výdělečně, což epikurejská škola odmítá: Epikúros sám byl „milovník lidí“, φιλανθρώπως).

Sdílený názor na moudrost, chápanou jako blaženost, je tedy dále zkoumaným pojítkem učitele a žáka, a zároveň všech členů širší epikurejské komunity. Motivy zdraví duše a proměny moudrosti v rozumnost, jež se následně uplatňuje na praktické životní rovině (tedy v každodenním rozhodování, jak konkrétně jednat), jsou vyloženy se setrvalou pozorností k literě textu a různým klíčům, které nabízí ohledně toho, jak skloubit rozumné chování a s ním spjaté zdatnosti či ctnosti s dosahováním cíle, jímž zůstává blaženost. Autor si v této souvislosti všimá popisu blaženého života jako „rozumného, krásného a spravedlivého“ a výskyt spravedlnosti v této charakteristice jej vede ke kritické reflexi na téma vztahu mezi Epikúrovou etikou a jeho postojem ke společnosti a právu. Hlavním momentem je zde odmítnutí rozdělit charakteristiku „krásný a spravedlivý“ na dvě složky, a to s přiřazením krásy na stranu osobní, od společnosti oddělené morálky, a spravedlnosti na stranu života v obci. Podle autorem předložené interpretace nelze prostě oddělit dvě sféry života: jednu zahrnující jedince usilujícího o blaženost a okruh jeho přátel, kteří

prošli či procházejí týmž epikurejským obratem, a druhou zahrnující vnější politickou sféru obce a právních závazků, v níž vládou pouta nikoli přátelství, ale spravedlnosti. Takto ostrá polarita však nejspíše není udržitelná: přátelství a spravedlnost nejsou v posledku protiklady, které by se musely vylučovat. Naopak, autor hájí možnost jejich jednoty, jejímž základem je rozumnost – což je doloženo též odkazem na *Hlavní zásady* a chápání spravedlnosti jako toho, „co prospívá společnému soužití“ (viz str. 26). Vzájemnost tohoto prospěchu je pak tím, co uvádí v soulad primární péči o stav mé duše s ohledem ke stavu ostatních v rámci obce.

Tuto základní interpretační tezi doplňuje v poslední kapitole práce pečlivá analýza Epikúrova pojetí slasti jako přirozeného dobra lidského života, k němuž se obracíme zcela přirozeně, stěží ho však můžeme dosáhnout bez „předchůdné orientace“, kterou má skýtá scelující filosofická θεωρία. Rozbor epikurejského užití tohoto pojmu ukazuje, že se na rozdíl od užití aristotelského nejedná ani o teoreticko-vědecké zkoumání ani o vrcholnou formu kontemplanace: autor ukazuje, že θεωρία je „získaná výchozí orientace“ (str. 32) čili mezistupeň na cestě, která nás od přirozeného tíhnutí k slasti (o němž viz str. 33-34) vede na základě rozlišování slastí až k nabytí pravé slasti klidové. Zmíněné rozlišování tedy vyžaduje „obežetný ohled“ (βλέψις) k následkům volby té či oné slasti. Jak θεωρία tak βλέψις jsou v tomto pojetí jakýmsi volně naukovými termíny: nejde o přísně teoretické pojmy v běžném slova smyslu, ale vodítka k praktické orientaci, s níž je činnost zvaná „filosofování“ (τὸ φιλοσοφεῖν) vždy úzce spjata, a také tím se liší od obvykle teoretičtěji chápané φιλοσοφία (k tomuto terminologickému rozdílu viz též Závěr, str. 41).

Celkově lze říci, že předložená práce má dva různé klady: prvním je velmi pečlivá práce s literou textu, zároveň však s respektem pro záměrnou netechničnost některých aspektů epikurejské terminologie. Druhým je výše shrnutá a bezpochyby netriviální teze pouze relativního rozdílu mezi epikurejským pojetím (v zásadě nepolitického) přátelství, jež předpokládá individuálně sdílenou rozumnost a moudrost, a pojetím spravedlnosti jako zdroje prospěchu, jenž je sdílen v širším politickém společenství. Domnívám se, že právě na tuto otázku by se mohla soustředit diskuse během ústní obhajoby práce, a to včetně rozdílu autorových závěrů a jiných interpretací (citovaných v poznámkovém aparátu), případně též možného propojení s jinými texty.

Vzhledem k oběma uvedeným kladům hodnotím práci jako výbornou.

Karel Thein
ÚFaR, FF UK
Praha, 22. 8. 2014